

УДК 378.091.12(73)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/51-98>

Магдалина ОПАЧКО,
orcid.org/0000-0003-0494-6883
доктор педагогічних наук,
професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) magdalena.opachko@uzhnu.edu.ua

Мар'яна МАРУСИНЕЦЬ,
orcid.org/0000-0003-2436-2690
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач департаменту освіти, науки, молоді і спорту
Закарпатської державної адміністрації
(Ужгород, Україна) depon@carpathia.gov.ua

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ У ПОЛІКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ США

У статті розглядаються деякі аспекти проблеми професійної підготовки педагогічних кадрів в США. Наголошується, що в Україні впродовж останніх років відбувається реформування освіти, в тому числі й педагогічної, що характеризується пошуком шляхів удосконалення змісту підготовки вчителів, нових форм і методів навчання, проведення педагогічної практики. В цьому плані доцільним є вивчення досвіду зарубіжних країн і впровадження найбільш прогресивних ідей у вітчизняний освітній простір. У процесі вивчення наукової літератури виявлено, що значні здобутки у вдосконаленні системи підготовки педагогічних кадрів є в США. На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти США проблеми, пов'язані з модернізацією змісту підготовки вчителів, все більше актуалізуються. Вдосконалення змісту професійної підготовки педагогічних кадрів передбачає формування високих моральних ідеалів, духовних цінностей, таких особистісно-професійних властивостей педагога, які здатні сприяти успішній реалізації завдань навчання і виховання у полікультурному просторі США.

У процесі дослідження встановлено, що програми підготовки педагогів у різних штатах відрізняються, проте всі вони передбачають: загальноосвітню підготовку (гуманітарні, суспільні, природничі науки); спеціальну підготовку (поглиблене вивчення навчальних курсів (спеціалізована освіта); професійно-педагогічну підготовку (психолого-педагогічна підготовка, методична підготовка та педагогічна практика). Виявлено, що останнім часом виділяється значно більше часу вивченню психолого-педагогічних дисциплін; гуманізацію освіти; розвиток полікультурної освіти, зокрема, підготовку педагогів до роботи з дітьми етнічних меншин, дітьми-мігрантами; поглиблення науково-дослідницької підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: підготовка педагогічних кадрів, гуманізація освіти, науково-дослідницька підготовка, полікультурна освіта, полікультурний простір США.

Magdalena OPACHKO,
orcid.org/0000-0003-0494-6883
Doctor of Pedagogic Sciences,
Professor at the Department of General Pedagogy and Pedagogy of Higher School
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) magdalena.opachko@uzhnu.edu.ua

Marianna MARUSINETS,
orcid.org/0000-0003-2436-2690
Doctor of Pedagogic Sciences, Professor,
Head of Department of Education, Science, Youth and Sport
Transcarpathian Regional Council
(Uzhhorod, Ukraine) depon@carpathia.gov.ua

CURRENT TRENDS IN THE PEDAGOGICAL STAFF PROFESSIONAL DEVELOPMENT IN THE MULTICULTURAL SPACE OF THE USA

The article deals with some aspects of teacher and research-pedagogical staff professional development in the USA. The reforms in the system of education in Ukraine over the recent years, which presuppose finding ways of improving

the content of teacher training, new forms and methods of teaching and organizing teacher's practice, are being analyzed. In this respect, it is reasonable to examine the experience of foreign countries to be able to implement it in domestic educational environment. As result of literature analysis, we have arrived at the conclusion that the USA has considerable accomplishments in improving the system of pedagogical staff professional development. At the present stage of pedagogical education development in the USA, the issues of modernizing of the content of teachers' professional development are becoming more and more topical. The modernization of the content of professional development is one of the main aspects of the modernization of teacher professional development in the USA. It aims to change the spiritual values, develop the required skills, practical development of the students, which is being realized on the bases of pedagogical as well as scientific and methodological grounds. At this stage, the emphasis shifts onto the development of a would-be teacher's key competencies, ideology, personal and professional skills. The programs of the training differ from state to state and encompass the following aspects: general education (humanities, social and natural sciences), professional and pedagogical education, special education (specialized courses), professional and pedagogical education (psychological and pedagogical education, methodology and pedagogical practice). It has been identified, that more time is being spent on learning psychological and pedagogical disciplines, education humanization, the development of multicultural education, mainly teacher training in the areas of working with the children of ethnic minorities, migrant children, developing the research competence of would-be teachers.

Key words: *pedagogical staff professional development, education humanization, research competence, multicultural education, migrant and displaced children.*

Постановка проблеми. В Україні впродовж останніх років здійснюється реформування системи освіти. Значна увага звертається на підготовку педагогічних кадрів, як для системи середньої освіти, так і закладів вищої освіти. Інтеграція України в європейський і світовий освітній простір передбачає вивчення зарубіжного досвіду з метою впровадження найбільш прогресивних ідей в Україні. Значні здобутки в підготовці педагогічних кадрів є в Сполучених Штатах Америки, вища освіта якої вважається однією з найкращих у світі і заслуговує ретельного дослідження.

Аналіз досліджень. Незважаючи на те, що різні аспекти навчання і виховання в системі освіти США досліджувалися вітчизняними вченими (І. Бахов, Н. Бідюк, Т. Бондар, М. Братко, М. Леврінц, О. Орловська, О. Романовский та ін.), американський освітній досвід, зокрема, сучасні тенденції підготовки педагогічних кадрів, потребують подальшого дослідження.

Мета статті – дослідити особливості підготовки педагогічних кадрів в США на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу. Кінець ХХ-го століття в США характеризується пошуком шляхів удосконалення змісту підготовки вчителів, впровадженням нових форм і методів навчання. Гуманістична парадигма, яка значно посилилася в американській педагогічній освіті впродовж останніх років, вимагає від вчителя забезпечення індивідуального підходу до кожної дитини, надання їй ефективної допомоги в соціалізації. Особливої допомоги в соціалізації в багатокультурній Америці потребують діти – представники етнічних меншин, діти-мігранти, діти з обмеженими можливостями. Для успішної роботи з ними вчителю необхідні глибокі знання з психології і педагогіки, тому в теорії і практиці педагогічної освіти США намітилася тенденція при-

оритетності психолого-педагогічної підготовки вчителя.

На сучасному етапі розвитку педагогічної освіти США питання, пов'язані з модернізацією змісту професійної підготовки вчителів, набувають все більшої актуальності. Вдосконалення змісту професійної підготовки педагогічних кадрів передбачає формування високих моральних ідеалів, духовних цінностей, таких особистісно-професійних властивостей педагога, які здатні сприяти успішній реалізації завдань навчання і виховання в полікультурному просторі. У ХХІ столітті в педагогічній освіті США відбувається зміщення акцентів у змісті професійно-педагогічної підготовки вчителів. Основний акцент робиться на ключових компетентностях, світоглядних позиціях, особистісних і професійних якостях майбутнього педагога.

Аналіз американської наукової літератури (К. Болак, Дж. Брукс, Р. Паул, П. Тейлор та ін.) дає можливість зробити висновок про те, що структура, обсяг і зміст підготовки вчителів у США відрізняються всередині самої країни, що обумовлено децентралізованою системою освіти. Відомо, що в США не існують єдині освітні стандарти. Федеральний департамент освіти визначає основні напрями освітньої політики у країні, загальні цілі й завдання освіти. В кожному штаті відділи освіти самостійно розробляють рекомендації щодо обсягу та змісту освіти у навчальних закладах. Навчальні заклади на основі цих рекомендацій реалізують власні плани та програми, які складаються відповідно до соціального замовлення суспільства, стратегічних цілей педагогічної освіти та тих цілей і завдань навчання, які визначає керівництво конкретного навчального закладу. Формування навчальних програм відбувається під впливом багатьох інших факторів.

Серед них можна виділити такі, як неминучість заміни старого курсу, що втратив свою актуальність; активність та ініціативність студентів; бажання провідних викладачів включити до програми спецкурси, пов'язані з їхніми науковими інтересами; потреба в отриманні акредитації і права присудження наукових ступенів та ін.

Незважаючи на всю різноманітність навчальних програм у закладах вищої освіти, їх аналіз свідчить про наявність спільних блоків у професійній підготовці майбутніх вчителів США:

- загальноосвітня підготовка (гуманітарні, суспільні, природничі науки) (general education);
- спеціальна підготовка (поглиблене вивчення навчальних курсів, складових (спеціалізована освіта) (specialized education);
- професійно-педагогічна підготовка (психолого-педагогічна підготовка, методична підготовка та педагогічна практика) (professional education).

У формуванні належного інтелектуального рівня та особистісних властивостей майбутнього вчителя велике значення мають загальноосвітні дисципліни. У загальноосвітній цикл входять курси з гуманітарних, суспільних та природничих наук. У цьому циклі широко представлено філософію, літературу, політологію, соціологію, англійську мову, мистецтво тощо. Слід відзначити, що обсяг дисциплін зазначеного циклу останнім часом трохи скорочується, а обсяг професійно-педагогічних дисциплін поступово зростає. Рівень університетської підготовки для вчителя початкової та середньої школи США однаковий.

Результати останніх досліджень американських учених засвідчують, що рівень предметної підготовки вчителя суттєво впливає на рівень предметної підготовки учнів. Тому вивченню предметів викладання надається велика увага у всіх вищих навчальних закладах США, які готують вчителів.

При вивченні будь-якого предмета викладання передбачається представити його цілісно, зв'язати його вивчення з провідними поняттями, встановити міждисциплінарні зв'язки. Вчителі початкової школи спеціалізуються з предметів початкової школи, вчителі середньої школи спеціалізуються у викладанні будь-якої однієї або двох дисциплін. У всіх навчальних закладах розроблено програми та плани для студентів, які бажають отримати другу спеціальність. У цьому випадку збільшується час навчання, тому в навчальних каталогах та документах навчальних закладів містяться рекомендації, як максимально скоротити навчальне навантаження та раціонально побуду-

вати освітній процес. Спеціальна освіта спрямована на підготовку фахівців широкого профілю та характеризується варіативністю та альтернативністю на основі індивідуального та диференційованого підходів.

Блок професійно-педагогічної підготовки включає психолого-педагогічну підготовку, методичну підготовку та педагогічну практику. Професійно-педагогічна підготовка розглядається як основна методологічна база формування майбутнього учителя, на якій будуються його світогляд, система особистісних пріоритетів та професійна діяльність у школі. Американські дослідники (Д. Брукс, М. Брукс, Є. Існер) вважають, що зміст професійно-педагогічної підготовки та технології, що використовуються для її реалізації, визначають рівень професійної компетентності майбутнього вчителя (Brooks et al., 2003: 92).

Дисципліни психолого-педагогічного циклу повинні забезпечити студентів визначеним програмою обсягом теоретичних знань, сформувані науковий світогляд, виховати відповідні моральні якості, виробити вміння застосовувати отримані знання на практиці.

У педагогічних курсах у філософсько-педагогічному та історико-педагогічному аспектах розглядається широке коло питань, які стосуються природи, цілей та принципів навчання і виховання, основ навчального процесу, ролі вчителя у навчанні. У їхній зміст входить вступ до спеціальності, основи освіти, філософія освіти, історія педагогіки, зміст шкільної освіти, методи навчання, педагогічна соціологія, порівняльна педагогіка, педагогічна етика, педагогічний менеджмент.

Теоретичний курс з педагогіки починається зазвичай з вступних курсів, мета яких – дати майбутнім вчителям уявлення про освіту, діяльність вчителя, про основні проблеми педагогіки, наприклад, «Вступ до освіти», «Основи освіти» або «Навчання як професія». У процесі вивчення вступного курсу студенти отримують об'єктивні знання про переваги та труднощі педагогічної праці. Зміст курсу дає можливість оцінити правильність вибору професії, орієнтуватися в структурі та змісті подальших педагогічних дисциплін. Студенти, вивчаючи цей курс, знайомляться з освітнім процесом різних шкіл: міських та сільських, державних і приватних, початкових та середніх.

Основне теоретичне навантаження покладається на курс філософії освіти, який має на меті дати студентам розуміння методологічних засад педагогіки. Іноді цей курс викладається спільно з

іншими дисциплінами і може називатися «Історія та філософія освіти», «Основи філософії освіти», «Соціальні, історичні та філософські основи освіти». Зазвичай обсяг цього курсу – близько 32 навчальні години.

Майбутні педагоги обов'язково вивчають курс історії педагогіки, який може по-різному називатися в різних навчальних закладах («Розвиток освіти в Америці», «Історія освіти в Америці», «Розвиток педагогічних ідей», «Школа і суспільство» та ін.). Мета даного курсу – засвоїти основні теорії і концепції навчання та виховання, представлені в працях видатних педагогів-класиків. У змісті курсу історії педагогіки закладено значний творчий потенціал, який за відповідних сприятливих умов дозволить майбутньому вчителю зрозуміти зміст та значення загальнолюдських і національних освітніх цінностей. Отримані наукові знання є основою більш адекватної самооцінки власних професійних і особистісних якостей, отже, і новим стимулом творчого саморозвитку.

Важливим і невід'ємним курсом будь-якої програми підготовки учителів є курс вивчення змісту шкільної освіти. Як уже зазначалося, характерною особливістю американської школи є відсутність єдиної шкільної програми. Навчальні плани складаються шкільними округами, тому вчителі повинні вміти їх розробляти та вносити до них корективи. Цей курс може мати різні назви, такі як «Навчальні плани та програми» (Піттсбурзький університет штату Пенсільванія), «Навчальні програми та методи середньої школи» (університет Дж. Вашингтона), «Навчальні плани та програми американської школи» (Сіракузький університет) та інші. Подібні курси великі за обсягом і розраховані на кілька семестрів. Вони сприяють усвідомленню студентами своїх можливостей і розвивають уміння максимально ефективно використовувати навчальні плани в навчально-виховному процесі.

Складовою частиною підготовки вчителя є курси методів навчання. Вивчаючи даний курс, майбутні вчителі розглядають мету навчання, планування теми, індивідуальні відмінності учнів, управління класом, форми та методи пред'явлення навчального матеріалу, навчальні матеріали та засоби, оцінку навчання. Від традиційного читання лекцій з методів навчання багато американських університетів і коледжів відмовилися, усвідомлюючи їх незначну практичну значущість. Першим запровадив нову форму організації вивчення методів Університет штату Міссурі. Це вивчення проводиться безпосередньо

в класі і ґрунтується на застосуванні «навчальних епізодів». У кожному навчальному епізоді виділяються 4 етапи: теоретичний вступ, спостереження за роботою вчителя у класі, самостійне використання методу, аналіз діяльності вчителя та студента. Нині у навчальних закладах педагогічного профілю США передбачається теоретичне та практичне вивчення методів навчання.

Значне поширення у програмах професійної підготовки вчителя отримав курс педагогічної соціології. Курс викладається практично у всіх навчальних закладах, що здійснюють підготовку вчителів, і включає вивчення таких питань: соціальна стратифікація, освіта як громадський інститут, соціальні ролі та професійні стандарти вчителів, роль сім'ї в освіті, соціалізація, соціальний контроль і освіта, школа як соціальна система та інші. Особлива увага звертається на вивчення ролі школи як найважливішого соціального інституту в соціалізації особистості, а особистість дитини вивчається у зв'язку з середовищем – сім'єю, церквою, дитячими позашкільними організаціями (Zais, 2006: 97). Студенти навчаються соціологічним методам та прийомам дослідження: анкетуванню, усним опитуванням, складанню діаграм та таблиць на основі статистичних даних. Вважаємо, що педагогічну соціологію доцільно вивчати майбутнім педагогам і в українських закладах вищої освіти.

Помітне місце у програмі професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів США посідає курс порівняльної педагогіки, що пояснюється особливостями американської освіти. У процесі вивчення курсу студенти знайомляться з методологією наукового дослідження, факторами, які впливають на розвиток національної системи освіти, простежують її зв'язок із системами освіти зарубіжних країн, здійснюють пошук спільних і відмінних рис (Bolak, 2003: 81). Наприклад, сьогодні у зв'язку зі значними науково-технічними досягненнями Японії та утвердженням її лідируючої позиції у світі, великий інтерес для американців становить японська система освіти. Середня тривалість курсу порівняльної педагогіки загалом – 30 годин.

Надзвичайно важливим у професійній підготовці педагогів є курс педагогічної етики. Вчитель у своїй професійній діяльності постійно взаємодіє з учнями, їх батьками, колегами, представниками громадських організацій. Цілком очевидно, що його поведінка повинна регулюватися певними нормами і правилами, що враховують специфіку його професії. Протягом багатьох років у США проводилися дискусії, чи варто викладати етику

на старших курсах університету у формі лекцій, або ж ця дисципліна має призначатись тільки для працюючих учителів. Багато педагогів і дослідників (С. Бібі, Д. Куртіс, Д. Вінсор, Р. Стівенс та ін.) вважають, що засобами тільки самої лекції не можна сформувавши моральні погляди людини (Veebe, 2003: 61). Тому лекції поєднуються із спостереженнями студентів за перебігом освітнього процесу, за характером відносин, які складаються в ньому. Отримана інформація обговорюється на практичних заняттях, часто є предметом дискусій.

Психологічний цикл професійної підготовки вчителя досить великий і включає такі предмети як: вступ у психологію, загальна психологія, педагогічна психологія, вікова психологія, психологічні та соціальні основи освіти, тести і вимірювання та інші дисципліни. Центр підготовки у цій галузі переміщується з курсу загальної психології на курс педагогічної психології. Психології відводиться роль «практичної методології», покликаної теоретично обґрунтувати освітній процес і давати безпосередній вихід у педагогічну практику (Zais, 2006: 96).

Програми з цього предмету містять розділи, які стосуються психологічних основ педагогічної діяльності, навчання та виховання. Студентів знайомлять із психологічними, соціологічними, логічними принципами освітнього процесу. Мета цього напрямку полягає не в тому, щоб підготувати професійних психологів, а в тому, щоб дати студентам основні елементи знань з психології, які дозволяють зрозуміти причини і мотиви успіху або відставання учнів, їх поведінки, враховуючи психологічні труднощі, характерні для тієї чи іншої шкільної діяльності. При вивченні основ психології пріоритет віддається вивченню конкретних випадків та реальних ситуацій з метою вироблення певної психологічної тактики.

Майбутні вчителі вивчають особливості темпераменту, характеру, здібностей дітей, їх сприймання, мислення, уяву, емоційно-вольову сферу. Значна увага надається вивченню акцентуацій характеру, різних психічних станів. Користуються популярністю такі курси, як «Психодіагностика», «Конфліктологія», «Психологія спілкування» та ін.

З метою розвитку управлінських умінь майбутніх педагогів у зміст підготовки включено питання педагогічного менеджменту. Це, зокрема, курси «Управління класом», «Керівництво групою» та ін. У курсі «Управління класом» студенти аналізують поведінку вчителя у проблемних ситуаціях, намагаючись пояснити, чому ті чи інші дії вчителя малоефективні, з'ясовують, які принципи управління класом не дотримані, які альтернативи можливі, які їх переваги у цій конкретній ситуації.

У підготовці сучасного вчителя посилилася увага до педагогічної техніки, оволодіння конкретними вміннями та навичками забезпечення навчальної і виховної роботи. У професійні курси введено нові напрями методичної роботи. Серед них – робота з відстаючими, обдарованими дітьми та представниками національних меншин, дітьми-мігрантами.

Сьогодні однією з найбільш актуальних у професійно-педагогічній підготовці вчителів США стала проблема підготовки вчителів для роботи в класах з багатонаціональним складом (швидкими темпами ця проблема стає характерною для більшості шкіл США). Особлива увага у підготовці вчителів звертається на питання шкільної адаптації, інтеграції та навчання дітей різних етнічних груп, мігрантів. Розробляються і впроваджуються в практику курси, які готують майбутніх вчителів до роботи з дітьми, які погано володіють мовою країни перебування і відчують у зв'язку з цим психологічний дискомфорт.

У професійну підготовку вчителів запроваджено предмет «Основи полікультурної освіти», де студенти вивчають проблеми расизму, етнічних конфліктів, дискримінації через різний колір шкіри, стать, етнічну належність, альтернативний фізичний та розумовий розвиток дітей, їх мовні особливості. Реалізація програм полікультурної освіти орієнтована на створення рівних освітніх можливостей для всіх (Taylor, 2009: 26).

Наголошується на важливості підготовки педагогічних кадрів з представників етнічних меншин.

Обов'язковим компонентом професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів є курси з методики навчання, зокрема, курс «Планування процесу навчання». Студенти навчаються формулювати навчальні завдання, керувати класом під час навчальної діяльності, застосовувати різні методи та стратегії навчання, організовувати різні види пізнавальної діяльності, оцінювати знання учнів. У цьому курсі реалізується здатність майбутнього вчителя визначити власні цілі, діапазон та їх реалізацію, вміти намітити нові завдання, якщо мета, з якихось об'єктивних чи суб'єктивних причин, не була досягнута. На думку багатьох американських дослідників і педагогів, методика викладання має стати педагогікою окремого предмету, а не сукупністю порад, як і що давати учням в окремо взятому випадку. На сучасному етапі відбувається інтеграція суто психолого-педагогічних дисциплін з методиками викладання основних шкільних предметів.

Слід підкреслити, що сьогодні у багатьох західних країнах мова йде про підготовку педагога-

дослідника. Американські вчені і практики теж підтримують тезу про те, що професійна педагогічна діяльність педагога буде ефективною у тому випадку, якщо вона поєднуватиметься з дослідницькою діяльністю. Тому більшість навчальних закладів США, які готують майбутніх вчителів, включають у програми підготовки курси, пов'язані з дослідницькою діяльністю. Наприклад, у Колумбійському коледжі освіти штату Південна Кароліна запроваджено курс «Дослідницька та інноваційна діяльність в освіті». У процесі курсу студенти здобувають знання з основ науково-дослідницької роботи, вчать аналізувати наукову літературу, рецензують наукові статті, проводять самостійні дослідження, результати яких доповідаються на наукових конференціях. Також студенти розробляють найпростіші проекти нововведень, які можуть бути корисними у школі.

Багато навчальних закладів педагогічного профілю будують навчання не традиційно, а як роботу над дослідницькими проектами. Проект, як правило, носить міждисциплінарний характер і інтегрує інформацію з різних галузей знань. Дослідницька робота над проектом супроводжується навчанням на проблемно-орієнтованих курсах. У склад дослідницьких груп поряд зі студентами

входять аспіранти (до однієї третини чисельного складу). У навчальних закладах педагогічного профілю практикується міждисциплінарний метод формування груп, при якому аспіранти та студенти отримують можливість обмінюватися думками та координувати загальні зусилля, використовуючи критику та поради керівника, своїх однокурсників, знаходити та формувати нові оригінальні шляхи вирішення актуальних проблем.

На сьогоднішній день практично всі студенти залучаються до самостійної роботи над проектами: на молодших курсах вони виконують навчальні проекти, на старших – дослідницькі. Із впровадженням у освітній процес сучасних інформаційних технологій студенти долучаються до розробки телекомунікаційних проектів. Під час роботи над проектами поглиблюється пізнавальна активність студентів, розвивається самостійність, критичність, вміння працювати в команді (Paul, 2007: 3-4).

Висновки. Таким чином, суттєвими характеристиками педагогічної освіти США є її гуманізація, демократизація, посилення уваги до психолого-педагогічної, полікультурної, науково-дослідницької підготовки фахівців, а також підготовки педагогічних кадрів з представників етнічних меншин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brooks J. G., Brooks M. G. In Search of Understanding: the Case for Constructivist Classroom. Association for Supervision and Curriculum Development. Alexandria, 2003. 214 p.
2. Zais R. S. Curriculum: Principles and Foundations. New York: Thomas J. Crowell Company, 2006. 516 p.
3. Bolak K. F. Inservice Training and Teacher Effectiveness: dissertation. Detroit: Michigan University, 2003. 122 p.
4. Beebe S. A. Teaching Values Through a Speech Communication Curriculum. Oxford: Pergamon Press, 2003. 173 p.
5. Taylor P. A. Teacher Educator's Role in Promoting the Tenets of Multicultural Education. USA, Point Clear. Al., 2009. 137 p.
6. Paul R. W. Critical thinking and critical person. Thinking: Report on Research. N-Y.: Hillsdale, 2007. 133 p.

REFERENCES

1. Brooks, J. G., Brooks, M. G. (2003). *In Search of Understanding: the Case for Constructivist Classroom*. Association for Supervision and Curriculum Development.
2. Zais, R. S. (2006). *Curriculum: Principles and Foundations*. Thomas J. Crowell Company.
3. Bolak, K. F. (2003). *Inservice Training and Teacher Effectiveness: dissertation*. Michigan University.
4. Beebe, S. A. (2003). *Teaching Values Through a Speech Communication Curriculum*. Pergamon Press.
5. Taylor, P. A. (2009). *Teacher Educator's Role in Promoting the Tenets of Multicultural Education*. Point Clear.
6. Paul, R. W. (2007). *Critical thinking and critical person. Thinking: Report on Research*. Hillsdale.